

4. Лукінов І.І. Стратегія і механізми пореформеного розвитку національного АПК. Економіка АПК. – 2002. – № 8. – С. 6-10.
5. Мельник Л.Л. Економічні засади прибутковості сільського господарства: монографія. Дніпро: Свідлер А.Л., 2016. – 346 с.
6. Мельник Ю.Ф., Саблук П.Т. Агропромислове виробництво України: уроки 2008 року і шляхи забезпечення інноваційного розвитку. Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 3-15.
7. Молдован Л.В. Форми і важелі державного впливу на формування міжгалузевих цін та їх стабілізацію в агропродовольчому комплексі (зарубіжний досвід). Економіка АПК. – 2012. – № 1. – С. 180-182.
8. Олійник О. Теоретико-методологічні засади державного регулювання аграрного ринку. Економіка України. – 2005. – № 7. – С. 65-73.
9. Павлова Г.Є. Державне регулювання аграрного сектора економіки в умовах модернізації. Агросвіт. – 2013. – № 15. – С. 36-40.
10. Симоненко В. Держава і ринок: шляхи партнерства. Економіка України. – 2007. – № 1. – С. 71-77.
11. Стратегія розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 року: збірник матеріалів Чотирнадцятих річних зборів Всеукраїнського конгр. вчен. економістів-аграрників (Київ, 16–17 жовтня 2012 р.); редкол.: Ю.О. Лупенко, П.Т. Саблук та ін. К.: ННЦ «ІАЕ», 2013. – 762 с.
12. Хорунжий М.Й. Проблеми ціноутворення на сільськогосподарську продукцію. Економіка АПК. – 2011. – № 1. – С. 57-61.

УДК 630.6(477)

Суска А.А., к.е.н.,
член-кореспондент Академії економічних наук України,
завідувач кафедри деревооброблювальних технологій
та системотехніки лісового комплексу
*Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка*

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ СТАНОВЛЕННЯ РИНКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНИХ ПОСЛУГ ЛІСУ ЯК ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ЛІСОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Суска А.А. Проблеми і перспективи становлення ринку соціально-екологічних послуг лісу як еколого-економічної системи лісового сектора економіки України. У статті розглянуто формування ринку соціально-екологічних послуг лісу як нової екологічної системи лісового сектора економіки України, що має реальні перспективи реалізуватися за наявності дієвих інструментів державної лісової політики і науково обґрунтованих організаційних заходів. Ринок соціально-екологічних послуг лісу дасть змогу розширити економічний простір лісового господарства і сформуванати додаткові фінансові потоки для суб'єктів лісогосподарювання.

Ключові слова: еколого-економічна система, ринок соціально-екологічних послуг, лісові ресурси, потенціал, лісовий сектор.

Суска А.А. Проблемы и перспективы становления рынка социально-экологических услуг леса как эколого-экономической системы лесного сектора экономики Украины. В статье рассмотрено формирование рынка социально-экологических услуг леса как новой экологической системы лесного сектора экономики Украины, которая имеет реальные перспективы реализоваться при наличии действенных инструментов государственной лесной политики и научно обоснованных организационных мероприятий. Рынок социально-экологических услуг леса позволит расширить экономическое пространство лесного хозяйства и сформировать дополнительные финансовые потоки для субъектов лесохозяйствования.

Ключевые слова: эколого-экономическая система, рынок социально-экологических услуг, лесные ресурсы, потенциал, лесной сектор.

Suska A.A. Problems and prospects of establishing the forests socio-ecological services market as an eco-economic system of the forest sector of Ukraine's economy. This paper presents the formation of the forests socio-ecological services market as a new ecological system for the forest sector of Ukraine's economy, which poses objective prospects to be implemented on the basis of the effective instruments pres-

ence for governmental forest policy and organizational measures, which are scientifically substantiated. The forests socio-ecological services market would allow to expand the forestry economical space, and enable to form additional financial flows for forestry entities.

Key words: eco-economic system, socio-ecological services market, forest resources, potential, forestry sector.

Постановка проблеми. Значні соціально-екологічні проблеми сьогодення – замулення річок і водоймищ, ерозія ґрунтів, підтоплення значних територій, надмірне накопичення в атмосфері вуглекислого газу, шкідливих домішок та ін. – викликають підвищену увагу суспільства у цілому й економічних суб'єктів зокрема до соціально-екологічних властивостей лісів щодо локалізації та усунення цих проблем.

Водночас навіть незначний природний соціально-екологічний ресурс лісів може результативно реалізовуватися за наявності дієвих інструментів державної лісової політики і науково обґрунтованих організаційних заходів.

Становлення ринку соціально-екологічних послуг лісу дасть змогу надати товаро-грошової форми процесу користування соціально-екологічними благами лісів за умов отримання від цих благ додаткового прибутку. Тобто економічні суб'єкти чи суб'єкти соціальної сфери, які отримують додаткові прибутки чи зменшують виробничі витрати, економлять фінансові чи матеріальні засоби на локалізацію чи ліквідацію наслідків екологічних небезпек за рахунок соціально-екологічних функцій лісу, повинні будуть сплачувати відповідні кошти суб'єктам лісгосподарювання за вирощування, відновлення, охорону лісів як ренту (роялті) за користування специфічним природним ресурсом.

Така еколого-економічна система, як ринок соціально-екологічних послуг лісу, дасть змогу розширити економічний простір лісового господарства і може сформувати додаткові фінансові потоки для суб'єктів лісгосподарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У дослідженнях Я.М. Лазаренко є намагання поширити поняття «лісові ресурси» шляхом включення в їх склад захисних, охоронних та інших соціально-екологічних функцій лісових екосистем [1]. Є певні надії в тому, що капіталізація соціально-екологічних користностей лісу дасть можливість повністю реалізувати норми Лісового кодексу України в тому, що лісові господарства мають «виняткове право власності на заготовлену ними продукцію та доходи від її реалізації» [2].

Водночас потрібно враховувати, що ринок соціально-екологічних послуг може формуватися у несприятливих умовах, коли в лісовому секторі економіки є проблеми з процесами ринкової трансформації. На період досліджень повністю не завершені навіть процеси формування ринків лісосічного фонду та ринку лісових матеріалів. Витоки цих проблем пов'язані зі спробами пов'язати в єдине ціле зовсім різні види економічної діяльності, а саме:

лісівництво (вирощування і догляд за лісами) – це чисто аграрне виробництво, заготівля лісових матеріалів, їх транспортування та переробка – це промислове виробництво, реалізація – це маркетинг. Тобто становлення ринку соціально-екологічних послуг лісу може проходити в умовах переходу всієї економічної системи лісгосподарювання до ринку [3].

Певною проблемою для лісового господарства є те, що продукція лісівництва, як матеріальна, так і в перспективі нематеріальна, має попит у багатьох галузях економіки, що потребує узгодження економічних і соціальних інтересів суб'єктів таких економічних зв'язків. Концепція адміністративної реформи в Україні передбачала, що центральні органи виконавчої влади повинні бути повноправними представниками держави у своїх секторах та виконувати відповідні регулювальні функції [4].

Отже, становлення регіональних ринків соціально-екологічних послуг лісу може мати проблему щодо відсутності координації дій суб'єктів господарювання різних галузей економіки в межах етноприродних і економічних територій.

Постановка завдання. Метою статті є визначення наявних проблем та перспектив становлення ринку соціально-екологічних послуг лісу як еколого-економічної системи лісового сектора економіки України.

Виклад основних результатів. Значні перспективи щодо формування ринку соціально-екологічних послуг лісу внесло положення Лісового кодексу України про те, що поряд із державною і комунальною власністю на ліси таке право визнано для громадян та юридичних осіб. Приватна власність на ліс навіть за такого обтяжливого контролю з боку держави – це шлях до ринку. Вибір цього напрямку соціально-економічних відносин мотивується правом вільного вибору напрямку діяльності, певною свободою ціноутворення, оперативністю і простотою укладення комерційних контрактів. Водночас існує проблема щодо виміру обсягу послуг, які надаються кожним суб'єктом господарювання у загальному потоці певного соціально-екологічного блага певної цілісної екосистеми, що може бути власністю декількох суб'єктів господарювання з різним правовим статусом.

Сподівання на успішність ринкових перетворень щодо процесів надання і споживання соціально-екологічних благ лісу значною мірою пов'язані з дедалі більшим усвідомленням суспільством важливості такого природного ресурсу і водночас – із розумінням його вразливості. Соціально-екологічні блага є похідними від матеріального складника лісів, який передусім визначається станом і породою дерев. Вилучення деревини з лісових масивів впливає на

Проблеми та перспективи становлення і функціонування ринку соціально-екологічних послуг

Проблема	Перспективи вирішення проблем
Незавершеність процесів ринкової трансформації в лісовому секторі економіки України. На період досліджень повністю не завершені навіть процеси формування ринків лісосічного фонду та ринку лісових матеріалів	Намагання поширити поняття «лісові ресурси» шляхом включення до їх складу захисних, охоронних та інших соціально-екологічних функцій лісових екосистем. Є певні надії на те, що капіталізація соціально-екологічних користностей лісу дасть змогу повністю реалізувати норми Лісового кодексу України стосовно того, що лісові господарства мають «виняткове право власності на заготовлену ними продукцію та доходи від її реалізації». Тобто соціально-екологічні блага декларуються як можливий товар і суб'єктам лісогосподарювання надається право його реалізації
Функція регулювання міжгалузевих економічних відносин за участю підприємств лісової сфери економіки на період досліджень повністю покладалася на Державне агентство лісових ресурсів України, яке не має законодавчо визначеного управлінського впливу на підприємства інших галузей економіки	Активне впровадження положень Концепції адміністративної реформи в Україні, які декларують те, що центральні органи виконавчої влади «...повинні бути повноправними представниками держави в своїх секторах» та виконувати відповідні регулюючі функції
Відсутність єдиної державної системи обліку як загального соціально-екологічного ресурсу лісів певних територій (природних зон), так і частки такого ресурсу, що був капіталізований (був джерелом прибутку) за визначений період звітності. Наявний порядок обліку промислової продукції лісового господарства в межах аграрної системи економічного аналізу, в який багатоаспектне виробництво лісового комплексу (заготівля лісових матеріалів, деревообробка, целюлозно-паперове, меблеве виробництво) об'єднані єдиним терміном «ліси», наносить шкоди формуванню в суспільстві об'єктивного уявлення про існування, значення і зміст лісового сектора економіки країни	Певним орієнтиром для формування системи статистичного обліку діяльності лісового сектора економіки держави, а також окремих суб'єктів господарювання щодо капіталізації соціально-екологічних благ лісу може бути система обліку виробництва і споживання продукції лісового сектора економіки Європейської економічної комісії ООН. Адаптація цієї системи до умов функціонування ринку соціально-екологічних послуг дасть змогу визначитися з такими важливими показниками системи обліку, як: рівень капіталізації соціально-екологічних благ лісу певного виду; відносний рівень комерційного забезпечення екологічної безпеки відповідних територій; відносний рівень комерційного забезпечення соціального замовлення певних етноприродних територій
Відсутність єдиної системи виміру обсягу послуг, який надається кожним суб'єктом господарювання у загальному потоці певного соціально-екологічного блага певної цілісної екосистеми, що може бути власністю декількох суб'єктів господарювання з різним правовим статусом (державна, комунальна, приватна власність)	Приватна власність на ліси навіть за такого обтяжливого контролю з боку держави – це шлях до ринку. Вибір такого напрямку соціально-економічних відносин мотивується правом вільного вибору напрямку діяльності, певною свободою ціноутворення, оперативністю і простотою укладення комерційних контрактів
Залежність соціально-екологічного потенціалу лісів від обсягів матеріального виробництва. Залучення у товаро-грошовий обіг соціально-екологічного ресурсу лісів суб'єктів господарювання не зможе повністю компенсувати можливі втрати таких суб'єктів від скорочення вирубок лісів. Складність формування маркетингового середовища ринку, бо значна частина економічних суб'єктів не готова сплачувати за соціально-екологічні блага лісу, вважаючи їх загальнонародними, які можна споживати безкоштовно	Вирішення такої проблеми лежить у площині екологічного компромісу, який полягає у науково обґрунтованих обсягах матеріального навантаження на лісові ділянки, які є джерелом соціально-екологічних послуг того асортименту, що має попит на цих територіях, за умов компенсації державою можливих збитків суб'єктові господарювання
Відсутність необхідної інфраструктури ринку соціально-екологічних послуг, яка могла б створити умови для фінансування, розрахунків, перевірки, обліку, екологічного моніторингу, сертифікації в новій для лісового сектора економіки України еколого-економічній системі	Перспективи зрушень щодо формування інфраструктури ринку висвітлюють наявні в лісовому господарстві прояви ринкових підходів, зокрема відкриті схеми торгівлі (біржі), приватні угоди. Така ситуація може значно полегшити і прискорити процеси трансформації наявної інфраструктури лісового господарства до специфічних умов обслуговування, становлення і функціонування еколого-економічних систем

Джерело: розробка автора

обсяг, якість і структуру соціально-екологічного ресурсу відповідних ділянок. Цілком зрозуміло, що залучення у товарно-грошовий обіг соціально-екологічного ресурсу лісів суб'єкта господарювання не зможе повністю компенсувати можливі втрати таких суб'єктів від скорочення вирубок лісів.

Становлення і функціонування ринку соціально-екологічних послуг лісу викликає потребу у формуванні необхідної інфраструктури, що дасть змогу створити умови для фінансування, розрахунків, перевірки, обліку, екологічного моніторингу, сертифікації у новій для лісового сектора економіки України еколого-економічній системі. Перспективи зрушень щодо формування інфраструктури такого товарного ринку висвітлюють прояви ринкових підходів як відкриті схеми торгівлі (біржі), приватні угоди, що активно використовуються суб'єктами лісового господарства під час реалізації лісу-кругляку, пиломатеріалів тощо. Така ситуація повинна значно полегшити і прискорити процеси трансформації наявних інститутів лісового господарства до специфічних умов обслуговування, становлення і функціонування еколого-економічних систем.

Проблеми та перспективи становлення і функціонування ринку соціально-екологічних послуг охарактеризовано в табл. 1.

Водночас практична реалізація цих перспектив можлива шляхом вирішення цілої низки проблем, серед яких варто відзначити: незавершеність ринкових перетворень у лісовому секторі економіки; відсутність єдиної державної системи координації соціально-економічних відносин суб'єктів різних галузей економіки; недосконалість системи виміру й обліку соціально-екологічного ресурсу лісів; складність формування маркетингового середовища; необхідність значних зрушень, фінансових і матеріальних ресурсів для формування інфраструктури ринку соціально-екологічних послуг.

Висновки. Проведені дослідження дають змогу визначити, що формування ринку соціально-екологічних послуг лісу як нової екологічної системи лісового сектора економіки України має реальні перспективи, які полягають у такому: сприйняття бізнесом і правове визначення соціально-екологічних благ лісу як товару; наявність власника («виробника») такого товару – суб'єктів лісогосподарювання; можливість формування попиту на такий товар із боку економічних суб'єктів інших галузей економіки і соціальної сфери; здатність наявної інфраструктури ринків лісової продукції трансформуватися для обслуговування нової еколого-економічної системи.

Список літератури:

1. Лазаренко Я.М. Становлення законодавчих систем в Україні. Розвиток лісового законодавства України. К.: Право України, 2003.
2. Лісовий кодекс України, зі змінами від 23.12.2015. Київ: Поліграф, 2016. – 112 с.
3. Suska A.A., Babich A.P. Estimation of the possibilities of market-ecological transformation of the institutional environment for forest sector of economics. Technology audit and production reserves. 2017. № 5/5(37). P. 4-8.
4. Авер'янов В.Б. Адміністративна реформа в Україні: стан та очікування. Адміністративна реформа: історія, очікування та перспективи. Київ: Факт, 2002. 100 с.